

Lichtaard

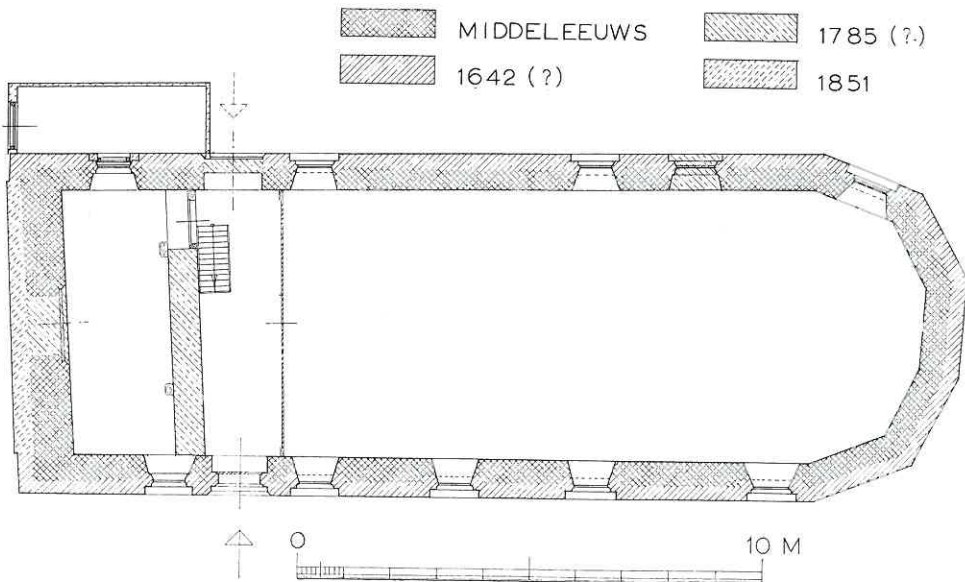
Minder problematisch lijkt het simpele kerkje van Lichtaard dat, behoudens enkele woningen en twee boerderijen aan de voet van de terprest, vereenzaamd in het land ligt. Het is geheel uit dezelfde grote baksteen gebouwd en vertoont uitwendig geen sporen van wijzigingen, behoudens aan de westgevel, die met uitzondering van smalle gedeelten aan de zijden met kleine steen bemetseld is. Een tekening van Piter Idserts uit 1754¹⁰⁾ geeft het kerkje weer met een zadeldaktoren, die sedertdien afgebroken is en vervangen door de ingebouwde toren die thans in het westelijk gedeelte van de kerk op een noord-zuid lopende muur rust.

Toch maakt het kerkje geen middeleeuwse indruk. De betrekkelijk kleine vensters zijn segmentbogig gesloten en het regelmatige metselwerk blijkt in kruisverband te zijn verwerkt, een vaardige wijze van omgaan met het materiaal die eerst in de 17de eeuw algemeen werd. Daar sommige stenen bovendien

17de-eeuwse jaartallen vertonen moeten wij konkluderen dat althans het uitwendige metselwerk 17de-eeuws is. Waarschijnlijk geeft de windvaan op het oostelijke uiteinde van de nok, waarin S. A. 1642 te lezen staat, het juiste jaar aan van deze verbetering.

Gaan wij de kerk binnen door de spitsbogig omlijste ingang en sluiten wij de deur dan zien wij in het muurwerk uitgespaard te weerszijden van de deur een koker voor een sluitbalk. Ook aan de later gedichte noordingang is deze aanwezig. In de 17de eeuw, toen er reeds voldoende stenen huizen waren en de kerk geen rechtsvrijheid meer vormde zoals in de middeleeuwen, had het geen zin zich in een kerk op te sluiten ter verdediging. De sluitbalken dateren dus met de kern van de muur uit een oudere periode en wij mogen aannemen dat een middeleeuwse kerk in 1642 ommetseld en ook inwendig verbeterd is. De trek-balken rusten afwisselend op gepeerkraalde sleutelstukken en jongere hol en

Ned. Herv. kerk Lichtaard. (Tekening W. J. Berghuis, 1972, naar opmetingen van H. v. d. Wal, 1941.)

Gezicht op de kerk van Lichtaard door Piter Idserts, 1754. Fries Museum Leeuwarden.
(Foto C.F.D. Groningen.)

De kerk van Lichtaard van het zuidoosten. (Foto Rijksdienst Monumentenzorg.)

De kerk van Lichteard van het westen.
(Foto Rijksdienst Monumentenzorg.)

De 17de-eeuwse preekstoel in de kerk van Lichteard. (Foto Rijksdienst Monumentenzorg.)

bol geprofileerde; aan de koorsluiting zijn zij alle gepeerkraald. De laatste zuilen opnieuw toegepast zijn.

De bouwdatum 1642 komt zeer goed overeen met een datering voor de preekstoel, waarvan de kuip gebroken toogpanelen heeft in de trant van de Friese kasten tussen gekanneleerde zuilen met manchetten aan de voet. Een soortgelijke preekstoelkuip is in de kerk van Reitsum te zien in sedert kort geheel schoongemaakte en herstelde staat. Op de bijbehorende trap is deze preekstoel 1638 gedateerd. De gietijzeren ornamenten in de velden van de panelen te Lichteard zijn uiteraard midden 19de-eeuwse toevoegingen, die waarschijnlijk gelijktijdig zijn aangebracht met het nieuwe deurtje in het doophek en de balustrade op de kraak. In de posten van de kerkvoogdijrekeningen zijn deze aanschaffingen niet apart vermeld, maar waarschijnlijk verantwoord in de buitengewone reparatie van kerk en toren

die in 1851 plaatsvond onder leiding van architect J. G. Rolsma.

Uit een aantekening in het rekeningboek blijkt dat een groot aandeel van de verbouwing de toren betrof, waarvan de inwendige toestand minstens evenveel reparatie nodig had als het uitwendige. De bemetseling van de westgevel met grauwe kleine steen vindt in deze opmerking een goede datering. De oostgevel die uit kleine gele steen bestaat en de vormgeving van het torentje moeten van na 1754 dateren, toen P. Idserts immers nog een volledige toren tekende. Mogelijk geeft een oude rekening uit 1785 aanwijzing voor de vervanging van de toren, daar er een grote post voor houtwaren in voorkomt en men deze rekening speciaal bewaard heeft.

De vorm van de nieuwe toren suggereert het in deze streken zo bekende type gereduceerd westwerk. Inwendig werd een en ander op de meest simpele wijze opgelost.

De oostgevel rust op een muur van grote baksteen, waaruit ook de bemetseling van de kerk bestaat; de zijgevels bestaan uit verticale houten delen die tegen de houtkonstruktie van de klokkestoel getimmerd zijn, zoals bij enkele vrijstaande omtimmerde klokkestoelen voorkomt. In de westmuur ziet men inwendig een dichtgezette doorgang naar de voormalige toren.

Een van de klokken is als te Genum zeer oud. Het opschrift geeft uitsluitel over de patroonheilige van de kerk en luidt: 'Sanctus Petrus'.¹¹⁾ Blijkens de vorm van de klok kan deze 14de-eeuws zijn.

De andere klok is gedateerd 1404 en draagt het opschrift 'O Rex gloriae Criste veni cum pace' (O Christus koning der heerlijkheid kom met vrede).

Noten

¹⁾ M. Gysseling, *Toponymisch Woordenboek* ... Z.pl. 1960. Inzake 'Vlieterpen' zie: H. Halbertsma, *Terpen tussen Vlie en Eems*, Groningen 1963, p. 93 en 148.

²⁾ Collectie Fries Museum.

³⁾ G. Bandmann, *Ueber Pastophorien und verwandte Nebenräume in Mittelalterlichen Kirchenbau*. Kunstgeschichtliche Studien für Hans Kaufmann, Berlin 1956.

⁴⁾ J. J. F. W. van Agt, *Gereduceerde Westwerken in het oude Friesland*. Kunsthistorisch Jaarboek 1950-'51.

⁵⁾ Collectie Klokschriften. Rijksarchief Leeuwarden.

⁶⁾ Aantekeningen Grabschriften Collectie Fryske Akademy.

⁷⁾ Dr. J. Visser was zo vriendelijk behulpzaam te zijn bij het ontcijferen van het randschrift.

⁸⁾ Herma M. van den Berg, *Oude bouwkunst in Menaldumadeel*, uitgave Fryske Akademy, ter perse.

⁹⁾ Bewaard bij kerkvoogd Hilverda te Reitsum. De Heer Hilverda was zo vriendelijk inzage te verschaffen.

¹⁰⁾ Collectie Fries Museum.

¹¹⁾ De wijding aan de H. Gertrudis, door Reitsma vermeld berust op verwisseling met de naam Lutkewierum bij Sneek. J. Reitsma, *Geestelijke opkomsten van Oostergo*, Leeuwarden 1888.